

JÄMSTÄLLDHETS MYNDIGHETEN

VAD SER JAG, VAR RINGER JAG?

Inventering av nuläge och behov av utbildning om människohandel

Jämställdhetsmyndigheten
Göteborg, oktober 2026
Rapport 2026:23
Dnr: ALLM 2026/00020

Har du frågor om denna publikation, kontakta:
Katerina Ninic
Telefon 070-784 74 58

INNEHÅLL

Förord **4**

Sammanfattning **5**

Uppdraget **6**

Beskrivning 6
Tolkning och avgränsning 6
Bakgrund och utgångspunkter för inventeringen 7
Angränsande undersökningar och kartläggningar 10

Genomförande **14**

Om enkäten 14
Om intervjuerna 15

Resultat och Analys **16**

Kommunerna 16
Hälso- och sjukvården 19
Länsstyrelserna 22
Regionkoordinatorerna 24
Statliga aktörer 27
Plattformen civila Sverige mot människohandel 32
Arbetstagarorganisationen (LO) 33
Arbetsgivarorganisationen (Svenskt näringsliv) 34

Slutsatser **35**

Förslag **37**

Källförteckning **38**

FÖRORD

Människohandel är en modern form av slaveri och utgörs av handel och utnyttjande av andra människor för egen vinning. Det är ett allvarligt brott som kränker de utsattas mänskliga rättigheter och är en lukrativ inkomstkälla för organiserad brottslighet. Därför är det viktigt att arbeta aktivt för att förebygga och bekämpa människohandel.

Sverige får återkommande kritik från GRETA, Europarådets expertgrupp mot människohandel, som rör bland annat identifiering av utsatta, kunskap om utsattheten och bemötande, det låga antalet åtal och domstolarnas bristande kompetens samt för det bristfälliga stöd- och skyddsinsatserna som ges till utsatta. Riksrevisionens granskning om Migrationsverket, Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten arbetar effektivt mot människohandel för sexuella ändamål visar att arbetet mot människohandel för sexuella ändamål inte är effektivt.

Yrkesverksamma som kommer i kontakt med personer utsatta för människohandel behöver ha kunskap om vad människohandel är för att kunna identifiera utsattheten och veta vilka åtgärder som behöver vidtas i mötet med den utsatta. Kunskap om vilken information de utsatta behöver samt anpassa informationen efter de individuella förutsättningarna är av stor vikt för att den utsatta ska kunna ta del av stöd och skydd.

Denna inventering visar att yrkesverksamma som möter utsatta i sina verksamheter har stora utbildningsbehov för att kunna uppmärksamma tecken på att en person kan vara utsatt. De behöver kunskap för att bedöma när en situation bör väcka misstanke om människohandel eller människoexploatering men också kunskap om hur personal bör agera vid en första misstanke om människohandel.

Inventeringen har även visat att det fortfarande finns oklarheter hos de berörda aktörerna om de egna verksamheterna har ett ansvar för att arbeta mot människohandel. En grundläggande förutsättning för att förebygga och bekämpa människohandel är att de verksamheter som har ansvar för arbetet har kunskap om och förståelse för problemområdet. De berörda aktörernas ansvar att bidra i arbetet mot människohandel behöver förtydligas.

Lise Tamm
Generaldirektör
Jämställdhetsmyndigheten

SAMMANFATTNING

Jämställdhetsmyndigheten och länsstyrelserna har fått i uppdrag att inventera behov av utbildning avseende människohandel hos berörda aktörer. Inventeringen ska omfatta kunskap dels om den information som utsatta och riskgrupper behöver, dels om vilka åtgärder man bör vidta i mötet med utsatta och riskgrupper.

Inventeringen visar att det finns betydande behov av utbildning om människohandel och människoexploatering hos de berörda aktörerna. Behoven varierar mellan verksamheter och funktioner. En gemensam kärna är behov av utbildning för att uppmärksamma tecken på att en person kan vara utsatt, kunskap för att bedöma när en situation bör väcka misstanke om människohandel eller människoexploatering, kunskap om hur personal bör agera vid en första misstanke om människohandel samt behov av utbildning för att kunna anpassa information som ges till utsatta utifrån olika individuella förutsättningar.

Inventeringen visar även att befintliga utbildningar och kunskapsstöd inte fullt ut svarar mot verksamheternas behov. Många efterfrågar lättillgängliga och verksamhetsnära metodstöd som kan användas i det dagliga arbetet. Samtidigt finns behov av att samordna, anpassa och vidareutveckla befintliga kunskapsresurser innan nya utbildningsinsatser tas fram.

Utöver utbildningsbehoven framkommer att det hos flera aktörer finns oklarheter kring det egna ansvaret för att förebygga och bekämpa människohandel och människoexploatering. Detta riskerar att påverka både prioriteringar och arbetssätt i verksamheterna. Det finns därför behov av att tydliggöra ansvarsfördelningen och stärka förutsättningarna för att omsätta uppdrag och kunskap i praktiken, inte minst på ledningsnivå.

Vår bedömning är att det finns fortsatt behov av verksamhetsnära och anpassat kunskaps- och metodstöd samt att det behöver förtydligas att de berörda aktörerna har ett ansvar att arbeta mot människohandel för alla ändamål och människoexploatering.

UPPDRAGET

Beskrivning

I regleringsbrevet för 2026 fick Jämställdhetsmyndigheten och länsstyrelserna i uppdrag att inventera nuläge och behov av utbildning avseende människohandel. Jämställdhetsmyndigheten ska tillsammans med länsstyrelserna inventera behovet av utbildning om människohandel för personal i berörda yrkesgrupper.[1] Inventeringen ska omfatta kunskap dels om den information som utsatta och riskgrupper behöver, dels om vilka åtgärder man bör vidta i mötet med utsatta och riskgrupper, med hänsyn till deras olika behov och förutsättningar. Länsstyrelserna ska ansvara för inventeringen på lokal och regional nivå.[2] Jämställdhetsmyndigheten ska samordna genomförandet av uppdraget och redovisningen.

Jämställdhetsmyndigheten ska, med stöd av länsstyrelserna, senast den 30 oktober 2026 redovisa uppdraget till Regeringskansliet (Arbetsmarknadsdepartementet).

Tolkning och avgränsning

Vi har tolkat uppdraget som att det är att identifiera de aktuella behoven av utbildning hos berörda aktörer som är syftet med uppdraget snarare än en generell kartläggning eller inventering och utvärdering av befintliga kunskapshöjande insatser mot människohandel.

Avgränsning avseende vem som kan anses vara personal i berörda yrkesgrupper

I uppdraget ingår att ta reda på vilka utbildningsbehov som finns om människohandel hos berörda yrkesgrupper.

En utgångspunkt för denna avgränsning har varit de aktörer som pekas ut i den nationella Manual vid misstanke om människohandel.[3] Manualen beskriver olika aktörers ansvar och funktion i arbetet vid misstanke om människohandel och utgör därmed en relevant utgångspunkt för att identifiera yrkesgrupper som i sitt arbete kan komma att möta personer som är utsatta för människohandel eller personer som befinner sig i riskzon.[4] I stöd- och skyddsprocessen enligt manualen ingår social-tjänsten, Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, Migrationsverket, Arbetsmiljöverket, hälso- och sjukvården, Plattformen Civila Sverige mot människohandel och Utrikesdepartementet. Även regionkoordinatorerna som är anställda inom socialtjänsten och utgör en del av den nationella samordningen mot prostitution och människohandel är inkluderade som berörda aktörer i detta uppdrag.

[1] Regleringsbrev 2026 Myndighet Jämställdhetsmyndigheten - Statskontoret

[2] Regleringsbrev 2026 Myndighet länsstyrelserna - Statskontoret

[3] Manual vid misstanke om människohandel | NSPM

[4] Manual vid misstanke om människohandel | NSPM

Inventeringen omfattar även de aktörer som ingår i den myndighetsgemensamma samverkan mot arbetslivskriminalitet där fokus ligger på arbetet mot människohandel och människoexploatering.[5] Därför omfattas yrkesverksamma inom Arbetsförmedlingen, Arbetsmiljöverket, Ekobrottsmyndigheten, Försäkringskassan, Jämställdhetsmyndigheten, Migrationsverket, Polismyndigheten, Skatteverket och Åklagarmyndigheten också av denna inventering.

Utöver de deltagande myndigheterna är även arbetsmarknadens parter att se som berörda aktörer. Detta på grund av att de är aktörer som de deltagande myndigheterna ska vidareutveckla samråd med, såväl regionalt som nationellt.

Jämställdhetsmyndigheten har i uppdrag att på nationell nivå samordna arbetet mot människohandel för alla ändamål, utveckla samverkan mellan myndigheter och andra aktörer, liksom med internationella aktörer, och bistå myndigheterna med metodstöd och kompetensutveckling. Länsstyrelserna har i uppdrag att samordna och utveckla arbetet på regional nivå för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, sexuellt våld, hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel. Av den anledningen är även Jämställdhetsmyndigheten och länsstyrelserna inkluderade i inventeringen.

Med personal i berörda yrkesgrupper avses i denna redovisning personal inom offentlig verksamhet, myndigheter och organisationer som i sitt arbete möter personer som är utsatta för människohandel eller personer som befinner sig i riskzon för att utsättas. Det avser även yrkesverksamma som inte har en direkt kontakt med utsatta personer men som kommer i kontakt med frågan om människohandel genom samordning eller annat strategiskt arbete med frågan.

Avgränsningen ska ses som en utgångspunkt för vilka yrkesgrupper och aktörer som har inkluderats i inventeringen och inte som en uttömmande beskrivning av samtliga aktörer som kan ha betydelse för arbetet mot människohandel.

När det kommer till tolkning av vilka företeelser begreppet människohandel avser har vi som utgångspunkt att inventeringen avser människohandel för alla ändamål. Arbetet i den myndighetsgemensamma samverkan mot arbetslivskriminalitet fokuserar dock på både människohandel och människoexploatering. I syfte att inventera det verkliga utbildningsbehovet bland de berörda aktörerna inom myndighetsgemensam samverkan har också människoexploatering inkluderats i inventeringen.

Bakgrund och utgångspunkter för inventeringen

Enligt människohandelsdirektivet ska medlemsstaterna främja eller erbjuda regelbunden och specialiserad utbildning för yrkesverksamma som sannolikt kommer i kontakt med offer eller potentiella offer för människohandel. Det inbegriper till exempel poliser i fält, domstolspersonal, inspektörer av arbetsplatser och socialtjänst. Syftet är att göra det möjligt för dem att förebygga och bekämpa människohandel. Att undvika sekundär viktimisering samt att upptäcka, identifiera,

[5] Uppdrag att inrätta regionala center mot arbetslivskriminalitet och om varaktig myndighetssamverkan

bistå, stödja och skydda brottsoffren. Utbildningen ska vara människorättsbaserad och sätta brottsoffren i centrum utifrån ett jämställdhets-, funktionsnedsättnings- och barnperspektiv.[6]

Behovet av utbildning om människohandel behöver samtidigt förstås mot bakgrund av det bredare arbete som pågår för att förebygga och bekämpa människohandel, människoexploatering, prostitution och sexuell exploatering. Under det senaste året har regeringen initierat flera insatser för att stärka kunskapen inom dessa områden.[7] Några av uppdragen har direkt påverkan på kunskapsläget avseende människohandel som t. ex. uppdrag till Jämställdhetsmyndigheten att kartlägga kunskapshöjande insatser för att nå hbtqi-personer med förebyggande arbete avseende sexuell exploatering, uppdraget till Uppsala universitet (Nationellt centrum för kvinnofrid, NCK) att utveckla och sprida befintliga kunskaps- och webbstöd med fokus på kunskap om prostitution och människohandel och hedersrelaterat våld och förtryck som riktas till lärosäten, kommuner, rättsväsendet och hälso- och sjukvården, uppdraget till Arbetsmiljöverket att inventera stödbehovet hos personer som är utsatta för arbetskraftsexploatering och lämna förslag på målgruppsanpassade stödinsatser m. fl.

Utöver dessa pågående uppdrag finns även nyligen publicerade redovisningar, granskningar och uppföljningar som beskriver behovet av ökad kunskap om människohandel hos vissa yrkesgrupper.

Här nedan följer ett urval av de mest relevanta skrivelserna som kan bidra till förståelsen för de resultat som inventeringen i detta uppdrag kommer att presentera.

Riksrevisionen har granskat om Migrationsverket, Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten arbetar effektivt mot människohandel för sexuella ändamål. [8] Den övergripande slutsatsen är att arbetet inte är effektivt. De delar som berör behov av utbildning hos de granskade myndigheterna identifierar behov av utbildning hos samtliga. Granskningen visar att Migrationsverket har infört utbildningar, bland annat en 30 minuters lång, obligatorisk webbutbildning, samt stödjande nätverk för att stärka medarbetarnas kompetens om människohandel, men kompetensutvecklingen är inte tillräckligt omfattande eller kontinuerlig. Möjligheterna för Migrationsverket att identifiera misstänkt människohandel varierar mellan de olika ärendeslagen. Bäst förutsättningar finns framför allt i ärendeslagen asyl och förvar. Även i dessa ärendeslag missar dock medarbetare tydliga indikationer på misstänkt människohandel, bland annat eftersom asylhandläggarna relativt sällan stöter på människohandel för sexuella ändamål och att personalen på förvaren inte alltid har utbildning om människohandel.

Vad gäller Polismyndigheten visar granskningen att myndigheten årligen genomför en intern utbildning om människohandel under tre veckor, där cirka 20–30 personer deltar. Det finns också en modul om människohandel i brottsutredningsprogrammet.

[6] Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/36/EU av den 5 april 2011 om förebyggande och bekämpande av människohandel, om skydd av dess offer och om ersättande av rådets rambeslut 2002/629/RIF

[7] Nya insatser för att förebygga och bekämpa människohandel, människoexploatering, prostitution och sexuell exploatering - Regeringen.se

[8] Arbetet mot människohandel för sexuella ändamål – otillräckligt och med bristande styrning | Riksrevisionen

Utöver detta förekommer viss utbildning om människohandel inför insatser mot köp av sexuell handling inom ramen för EMPACT-samarbetet.[9] Gränspoliser och andra polisanställda som arbetar vid gränsövergångar får också viss översiktlig utbildning om människohandel i sin grundutbildning. Kunskapen om människohandel beskrivs vara låg på många håll, till exempel hos personal i yttre tjänst och polisiära förundersökningsledare, men utredare bedöms ha bättre kunskap. Granskningen av Åklagarmyndigheten visar att människohandel och människoexploatering inte ingår i åklagares grundutbildning och det finns inte heller någon vidareutbildning om detta.

Myndighetens utvecklingscentrum har även uppgett att åklagare inte identifierar människohandel och människoexploatering inom ramen för andra förundersökningar där brottet kan förekomma, exempelvis misshandel och koppleri. Respondenter i granskningen har uppgett att det också är ett problem att domstolarna inte har tillräcklig kunskap om människohandel.

Justitieutskottets uppföljning av Polismyndighetens och Åklagarmyndighetens arbete mot människohandel visar, i de delar som berör behov av utbildning för dessa yrkesgrupper, att bristande metodstöd och utbildning försvårar arbetet mot människohandel.[10] Uppföljningen visar att Polismyndigheten saknar generella utbildningsinslag om människohandel och människoexploatering i den ordinarie polisutbildningen. Polismyndighetens två veckor långa årliga utbildning om människohandel riktar sig till utredare och löser inte problemet med att polisorganisationen ofta har för låg grundkompetens för att känna igen brotten. När det kommer till Åklagarmyndigheten visar uppföljningen att de åklagare vid Riksenheten mot internationell och organiserad brottslighet som leder förundersökningar om människohandel har hög kompetens medan jouråklagare och åklagare vid de allmänna åklagarkamrarna ofta anses sakna tillräckliga kunskaper om människohandel.

Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten har alldeles nyligen slutredovisat uppdraget att förstärka arbetet mot människohandel och människoexploatering.[11]

Polismyndigheten framhåller i slutredovisningen att det saknas idag någon specifik utbildning om människohandel i den nuvarande grundutbildningen till polis. De pekar även på ett behov av kompetenshöjande insatser inom flera olika verksamhetsgrenar och för personal i både yttre och inre tjänst. Det framgår vidare att det fortsatt finns behov av kompetensutveckling i arbetet med inre utlänningskontroller och arbetsplatsinspektioner och att det har initierats ett arbete med att se över huruvida det inom Polismyndigheten ska tas fram utbildningsmaterial och/eller rättsligt stöd som riktar sig särskilt till gränspolisverksamheten. Därutöver har behov identifierats av en särskild kompetensutvecklingsinsats tör beslutsfattare inom gränspolisen.

Åklagarmyndigheten lyfter i samma redovisning att en effektiv brottsbekämpning kräver specialiserade enheter som RIO, men att även resten av myndigheten behöver

[9] Europeiskt samarbete mot organiserad brottslighet (EMPACT)

[10] Uppföljning av Polismyndighetens och Åklagarmyndighetens arbete mot människohandel 01AA1C3E-A968-451E-81E7-90557F2C36A9

[11] Uppdrag till Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten att förstärka arbetet mot människohandel och människoexploatering - Regeringen.se

ha grundläggande kompetens att hantera ärenden om människohandel. Åklagarmyndigheten har inlett ett internt analysarbete i syfte att öka den generella kunskapen och kompetensen om människohandel och människoexploatering inom myndigheten. Arbetet omfattar bland annat översyn av organisation, handläggningsrutiner och överväganden om att integrera utbildning om människohandel och människoexploatering i grundutbildningen för åklagare. Riksenheten mot internationell och organiserad brottslighet avser dessutom inom kort inrätta ett människohandelsteam med målet att det ska bli ett naturligt och permanent forum för erfarenhetsutbyte, utbildning och kompetens- och metodutveckling vilket på sikt kan leda till mer effektiva utredningsmetoder och fler åtal och fällande domar.[12]

Av betydelse i denna bakgrundsdel är även Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2024/1712 av den 13 juni 2024 om ändring av direktiv 2011/36/EU om förebyggande och bekämpande av människohandel och om skydd av dess offer. Regeringen lämnade nyligen en proposition om ett nytt brott och andra åtgärder mot människohandel.[13]

I propositionen går det att läsa bland annat att Regeringskansliet bereder följande förslag: att ändra i instruktionen för Jämställdhetsmyndigheten för att uppfylla kravet i den ändrade artikel 19 på att medlemsstaterna ska inrätta nationella samordnare för arbetet mot människohandel eller motsvarande mekanismer samt att förankra ansvar för Manualen vid misstanke om människohandel. Även förslaget om att ge Socialstyrelsen ges i uppdrag att, i samråd med Jämställdhetsmyndigheten, ta fram ytterligare stödmaterial och att vidta kunskapshöjande åtgärder för att förbättra genomslaget för manualen.

Angränsande undersökningar och kartläggningar

Förutom de ovannämnda nya granskningar som innehåller relevant underlag för behovet av utbildning hos berörda aktörer ser vi att det även finns annat relevant publicerat material på samma tema. Nedan följer en sammanfattning av det viktigaste för behovet av utbildning och kunskap om människohandel och människoexploatering.

Kommunenkäten om mäns våld mot kvinnor 2025 genomfördes av Jämställdhetsmyndigheten och länsstyrelserna och riktades till samtliga kommuner i Sverige. Syftet var att följa upp och analysera kommunernas arbete med att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor inklusive området prostitution och människohandel som i enkäten definieras som prostitution och människohandel för sexuella ändamål.

Frågan om ytterligare behov av kunskaps- och metodstöd inom prostitution och människohandel besvarades av 247 kommuner. Av dessa angav 212 av 247 kommuner ett ytterligare behov av kunskaps- och metodstöd.

Av de kommuner som angav ett ytterligare behov specificerade 197 kommuner en eller flera former av kunskaps- och metodstöd. Basutbildning efterfrågades av flest,

[12] Uppdrag till Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten att förstärka arbetet mot människohandel och människoexploatering - Slutredovisning av Ju2025/01324, Myndighetsgemensam rapport, oktober 2026

[13] Regeringens proposition 2025/26:313 Ett nytt brott och andra åtgärder mot människohandel Prop. 2025/26:313

följt av fortbildning och erfarenhetsutbyte. Därutöver angav kommunerna behov av samtalsmaterial, program eller metoder och handledning. Samtidigt uppgav 118 av de 247 kommunerna att de redan erbjöd någon form av kunskaps- eller metodstöd inom prostitution och människohandel, vanligast basutbildning. Resultaten visar därmed att ett ytterligare kunskaps- och metodstödsbehov är vanligt även om stöd redan finns i delar av kommunerna.[14]

Även den Nationella samordningen mot prostitution och människohandel (NSPM) vid Jämställdhetsmyndigheten har under flera års tid publicerat rapporter och redovisningar som återkommande belyser behov av kunskaps- och kompetenshöjning avseende människohandel bland flera av de berörda aktörerna enligt uppdragets formulering. Detta är en relevant kontext och utgångspunkt för den aktuella inventeringen.

Jämställdhetsmyndighetens tidiga redovisningar identifierat behov av utbildning om prostitution och människohandel för yrkesverksamma inom socialtjänst, hälso- och sjukvård, polis och rättsväsende. Behoven rör särskilt identifiering av utsatthet, bemötande, handläggning, samverkan samt kunskap om kopplingar mellan människohandel, prostitution och hedersrelaterat våld och förtryck.[15] [16] [17] [18]

De utökade satsningar inom det myndighetsgemensamma arbetet mot arbetslivskriminalitet har medfört att fler aktörer förväntas kunna identifiera och hantera ärenden som rör människohandel. Det visar på ett ökat behov av utbildningsinsatser och metodstöd. Behovet omfattar såväl fördjupad kunskap om identifiering och stöd till utsatta som integrering av ett brottsofferperspektiv i ordinarie verksamheter och strukturer. [19]

I den senaste årsrapporten lyfts flera områden där det finns behov av stärkt kunskap om människohandel och exploatering, exempelvis om människohandel av barn och unga i kriminella nätverksmiljöer, kopplingar till våldsutsatthet och hedersrelaterat våld och förtryck, kvinnors och flickors utsatthet för sexuell exploatering samt arbetskraftsexploatering. Rapporten visar på brister i kunskap hos såväl socialtjänst som rättsväsende när det gäller att identifiera utsatthet, bedöma stödbehov och tillämpa befintliga skyddsmekanismer. Vidare efterfrågas ökad kunskap om varningssignaler och indikatorer på exploatering, riskbedömningar, stödbehov hos utsatta samt om de makt- och kontrollmekanismer och särskilda sårbarheter som präglar människohandel. Sammantaget visar rapporten att utbildningsbehoven omfattar både grundläggande kunskap om olika former av människohandel och fördjupad kompetens kring identifiering, riskbedömning, bemötande, stödinsatser samt förståelse för särskilda sårbarhetsfaktorer hos utsatta

[14] Kommunenkät - Mäns våld mot kvinnor 2025 - totalrapport

[15] Prostitution och människohandel 2021:23

[16] Titel publikation Förstärkt arbete mot Prostitution och människohandel Rapport 2022:12

[17] Titel publikation Brister i kunskap, stöd och insatser Rapport 2022:21

[18] Ett fortsatt stärkt arbete mot prostitution och människohandel Rapport 2023:3

[19] Arbetslivskriminalitet - arbetet i Sverige - en bedömning av omfattningen - lärdomar från Danmark och Finland, SOU 2023:8

grupper.[20] Bristande förståelse för den särskilda sårbarhet det innebär att vara migrant påtalas även i Jämställdhetsmyndighetens studie om domstolsärenden.[21]

Vidare lyfts behovet av ökad kompetens kring utsatthet hos personer med funktionsnedsättning, där efterfrågar yrkesverksamma kunskap och metodstöd för att kunna samtala om sexualitet, relationer, digital utsatthet och risker för exploatering stärkas.[22]

Därutöver betonas behovet av ökad kunskap inom rättsväsende och socialtjänst för att stärka tillämpningen av betänketid och tillfälliga uppehållstillstånd för bevispersoner. Slutligen lyfter rapporten vikten av ökad kunskap om kopplingarna mellan människohandel, prostitution och organiserad brottslighet, som en förutsättning för att stärka identifiering, utredning och lagföring av dessa brott.

Genomgången av två studier som ligger till grund för analysen i publikationen ”Varför döms så få för människohandel?” tyder på att domstolarna saknar kunskap om denna typ av brottslighet och den särskilda utsatthet som finns hos brottsoffren.

Även övriga rättsvårdande myndigheter bedöms vara i behov av mer kunskap om brottsligheten och tillräckliga resurser för att kunna driva förundersökningar. En av rekommendationerna som lämnades till regeringen var att lämplig aktör bör få i uppdrag att erbjuda utbildningsinsatser till de allmänna domstolarna. Insatserna bör innehålla kunskap om den särskilda utsatthet som offer för människohandel ofta befinner sig i och hur det utnyttjas av förövare.[23]

Under 2025 arbetade Jämställdhetsmyndigheten internt med att ta fram en strategisk inriktning för NSPM:s arbete med kunskap och metodstöd för de kommande åren. I arbetet, framkom behov av mer verksamhetsnära och praktiska utbildnings- och metodstöd anpassade till olika verksamheters uppdrag, förutsättningar och målgrupper. Det efterfrågades även ett mer samordnat nationellt kunskaps- och metodstöd, stöd som underlättar att kunskap och nya arbetssätt omsätts i praktiken samt ökad kunskap om hur olika former av våld, utsatthet och exploatering hänger samman.

Särskilt kommunala aktörer inom socialtjänsten efterfrågade grundläggande kunskap om hur människohandel och annan exploatering kan upptäckas och hur personer kan hänvisas vidare till rätt stöd. Kommunala verksamheter lyfte behovet av att nationella myndigheter i högre utsträckning samordnar, kvalitetssäkrar och sprider utbildnings- och stödmaterial genom ordinarie strukturer.

Inom ramen för det myndighetsgemensamma arbetet mot arbetslivskriminalitet genomförde Jämställdhetsmyndigheten under 2025 en intervjustudie om gemensamma metoder och arbetssätt mot människohandel och människoexploatering vid centrum mot arbetslivskriminalitet och i samband med arbetsplatsinspektioner. Studien identifierade behov av att stärka kunskapen om människohandel och människoexploatering genom likvärdiga och obligatoriska utbildningsinsatser. Behovet omfattar såväl strategisk som operativ personal inom

[20] NSPM årsrapport-2025-04-11 Rapport 2025:11

[21] Underlagsrapport 2024:6 Människohandel för sexuella ändamål

[22] rapport-2026-13-Arbete mot prostitution och människohandel i Sverige 2025

[23] varfor-doms-sa-fa-for-manniskohandel-2024-10-10

samverkan, där kontinuerliga kompetenshöjande insatser bedöms vara en förutsättning för att upprätthålla och utveckla kunskapen.

Studien pekar även på att utbildningar baserade på praktiska fall och scenario-övningar för regionala samverkansgrupper och centrum mot arbetslivskriminalitet kan bidra till stärkt operativ kompetens. Därutöver efterfrågas verksamhetsnära metodstöd och stödmaterial som kan användas som praktiska hjälpmedel vid exempelvis arbetsplatsinspektioner.

GENOMFÖRANDE

I detta kapitel redovisas processen och metoderna som användes för att genomföra inventeringen. Inventeringen av de aktuella behoven av utbildning avseende människohandel har genomförts genom att samla in underlag från de berörda aktörerna i form av enkäter och intervjuer. Närmare om urval och svar från enkäter och intervjuer redogörs för under avsnitten för resultat avseende respektive aktör som återfinns i sin helhet i Bilaga 1.

Om enkäten

Enkäten togs fram med utgångspunkt i regeringsuppdragets två huvuddelar: att inventera utbildningsbehov om vilken information utsatta och riskgrupper behöver samt inventera utbildningsbehov om vilka åtgärder som bör vidtas i mötet med utsatta och riskgrupper, med hänsyn till deras olika behov och förutsättningar. De aktörer som tillfrågades har alla någon form av ansvar enligt Manualen mot människohandel och/eller utifrån genom att de ingår i det myndighetsgemensamma arbetet mot arbetslivskriminalitet.

Enkäten utformades för att fånga respektive aktörs bedömning av sitt ansvar i arbetet med att förebygga och bekämpa människohandel, i vilken utsträckning verksamheten kommer i kontakt med utsatta eller riskgrupper samt respondentens bedömning av verksamhetens utbildningsbehov.

Utifrån denna bakgrund delades själva inventeringen av utbildningsbehov upp i de två områden som anges i uppdraget. Svarsalternativen utformades för att skilja mellan tillräcklig befintlig kunskap och behov av grundläggande respektive fördjupad utbildning. Enkäten kompletterades även med frågor om vilka utbildningsområden och exploateringsformer som bör prioriteras samt vilket stöd verksamheterna behöver för att själva kunna tillgodose delar av utbildningsbehovet.

Enkäten skickades till elva kommuners socialtjänst, nio regioner med ansvar för hälso- och sjukvården, Arbetsförmedlingen, Arbetsmiljöverket, Ekobrottsmyndigheten, Försäkringskassan, Jämställdhetsmyndigheten, Migrationsverket, Polismyndigheten, Skatteverket, Åklagarmyndigheten, samtliga länsstyrelser och regionkoordinatorerna.

Det sågs motiverat att begränsa antalet kommuner och regioner som skulle tillfrågas. Dels utifrån vad som var motiverat givet uppdragets omfattning i tid och resurser, dels med hänsyn till de samlade resurser det innebär för kommuner och regioner att svara på frågor. Utifrån detta bedömdes antalet vara tillräckligt för att innebära en möjlighet att få en geografisk spridning och variation mellan olika lokala förutsättningar så som invånarantal, närhet till större stad och pendlingskommun. Som stöd för urvalet av kommuner användes SKR:s kommungruppsindelning för 2023. För regionerna togs stöd av Polismyndighetens regionala indelning för att arbeta för en så bred geografisk spridning som möjligt.

Enkäten skickades ut som en länk till respektive aktör för vidare spridning inom dennes organisation. Det var upp till varje aktör att avgöra hur många inom organisationen som var berörda av frågan. Ett obegränsat antal svar kunde lämnas från varje aktör. Fem ytterligare kommuner, utöver de elva kommuner som kontaktades, svarade på enkäten. Det tros bero på att länken som skickades ut fick en oväntad spridning.

Svar inkom från samtliga statliga aktörer förutom Arbetsförmedlingen, sex av arton regionkoordinatorer, samt från fem av nio regioner och tretton av tjugoen länsstyrelser. Samtliga elva tillfrågade kommuner svarade. Därutöver inkom fem ytterligare kommuner med svar. Det bedöms dock inte påverka inventeringen negativt. Antal respondenter som svarat från respektive aktör redogörs för i detalj i samband med redogörelsen för svaren från enkäterna.

Om intervjuerna

Förutom enkäterna genomfördes digitala intervjuer med Plattformen civila Sverige mot människohandel, representant för arbetstagarorganisationen Landsorganisationen i Sverige (LO) och representanter för arbetsgivarorganisationen Svenskt Näringsliv (SN). Vi har bedömt att intervju med dessa aktörer kan leda till ett mer nyanserat underlag kring aktörernas erfarenheter, perspektiv och roll i arbetet vilket i sin tur bidrar till en mer täckande bild av behoven av utbildning hos aktörer som träffar personer potentiellt utsatta för människohandel.

RESULTAT OCH ANALYS

Resultaten redovisar de svar som lämnats av de aktörer och målgrupper som omfattats av inventeringen. Redovisningen av resultatet från enkäterna och intervjuerna går att läsa i sin helhet i Bilaga 1. Analysen utgår från de svar som lämnats inom inventeringen och syftar till att identifiera mönster i relationen mellan aktörernas roller, respondenternas uppfattning om dessa roller och angivna utbildningsbehov.

Kommunerna

Ansvar, kontakt med målgruppen och verksamhetens roll

I Manual vid misstanke om människohandel beskrivs socialtjänstens ansvar i flera delar av stöd- och skyddsprocessen. Socialtjänsten identifierar förmodade offer, tar emot ansökningar om insatser och anmälningar om oro för barn, bedömer skyddsbehov och kan besluta om akuta insatser samt utreder och följer upp behov av stöd. Socialtjänsten har det yttersta ansvaret för att enskilda får de insatser som de behöver men det övertar samtidigt inte det ansvar som kan åligga annan huvudman.[24] Eftersom 27 av 34 respondenter företräder socialtjänst eller kommunal individ- och familjeomsorg är denna roll den huvudsakliga utgångspunkten för analysen. Resultaten redovisas i två grupper: 14 enhetschefer och 20 handläggare, samordnare med flera.

I båda respondentgrupperna återkommer uppgifter som ligger nära socialtjänstens roll i manualen, men svarsmönstren skiljer sig. Av de nio enhetschefer som besvarade frågan om verksamhetens roll angav åtta att identifiera tecken på utsatthet och sju att ge information till utsatta eller riskgrupper är uppgifter som ingår i verksamhetens roll.

Skillnaden är tydligast i synen på det övergripande ansvaret som de olika respondenterna anger att verksamheten har: åtta av fjorton (57 %) enhetschefer angav att deras verksamhet hade ansvar eller begränsat ansvar för att förebygga och bekämpa människohandel, jämfört med sjutton av tjugo (85 %) bland handläggare, samordnare med flera.

Sammantaget kan konstateras att båda gruppernas svar på många sätt ligger i linje med den roll socialtjänsten tillskrivs i manualen, men att enhetschefer och handläggare, samordnare med flera beskriver verksamhetens övergripande ansvar och konkreta roller något olika. Vad skillnaderna beror på går inte att utläsa av underlaget. Utifrån det ansvar som socialtjänsten tillskrivs i manualen kan det dock finnas behov av att kunskapsstöd tydliggör socialtjänstens ansvar och uppgifter vid misstanke om människohandel och kopplar dem till ordinarie arbetssätt. Att

[24] Socialtjänstlag (2025:400) | Sveriges riksdag

enhetscheferna i högre utsträckning anger att verksamheten saknar eller har ett begränsat ansvar kan tala för ett behov av att tydliggöra socialtjänstens ansvar och uppgifter även på ledningsnivå.

Utbildningsbehov för att ge rätt information

Behovsbilden visar ett utbildningsbehov i båda respondentgrupperna. Utbildningsbehov angavs i 54 av 69 besvarade delsvar (78 %) bland enhetscheferna och i 77 av 100 (77 %) bland handläggare, samordnare med flera, vilket innebär att den samlade andelen behov är relativt likartad. I båda grupperna är behovet särskilt tydligt för grundläggande information till utsatta eller riskgrupper. För verksamheter som har de stöd- och skyddsuppgifter som beskrivs i manualen innebär detta att kunskap om människohandel behöver kunna omsättas i information som är relevant i den konkreta situationen.

Skillnaden mellan grupperna gäller främst utbildningens nivå. Enhetscheferna angav grundläggande eller omfattande utbildning i 24 av 69 delsvar (35 %) och fördjupning eller spetsutbildning i 30 av 69 (43 %), medan handläggare, samordnare med flera angav grundläggande eller omfattande utbildning i 22 av 100 delsvar (22 %) och fördjupning i 55 av 100 (55 %). Skillnaden är tydlig för grundläggande information: 8 av 13 enhetschefer (62 %) angav behov av grundläggande utbildning, medan 11 av 20 (55 %) i den andra gruppen angav behov av fördjupning. Svaren visar därmed olika utbildningsbehov mellan grupperna, framför allt vad gäller utbildningens nivå.

Sammantaget kan konstateras att kunskapsstödet behöver rymma både en gemensam grund och möjlighet till fördjupning. Enhetschefernas svar pekar oftare mot behov av grundläggande eller mer omfattande kunskap, medan handläggare, samordnare med flera oftare efterfrågar fördjupning. Stödet behöver troligtvis därför kunna anpassas till olika funktioner.

Utbildningsbehov för att vidta rätt åtgärder

Det uttryckta behovet av utbildning inom området att vidta rätt åtgärder är stort i båda grupperna men högre i enhetschefernas samlade delsvar: behov angavs i 99 av 124 besvarade delsvar (80 %) bland enhetscheferna och i 124 av 179 (69 %) bland handläggare, samordnare med flera Båda grupperna anger genomgående behov av utbildning för att uppmärksamma tecken och bedöma när en situation bör väcka misstanke. Även det första agerandet vid misstanke ligger högt i båda grupperna. Dessa moment ligger nära socialtjänstens uppgifter i manualen att identifiera förmodade offer, bedöma skyddsbehov och initiera stöd- och skyddsåtgärder.

Gruppskillnaderna är tydligast för akut skydd, dokumentation och kontaktvägar. 11 av 13 enhetschefer (85 %) angav utbildningsbehov för akut skydd, vård eller annat omedelbart stöd, jämfört med 9 av 20 (45 %) bland handläggare, samordnare med flera. För dokumentation var motsvarande andel 11 av 14 enhetschefer (79 %) jämfört med 8 av 20 (40 %) bland handläggare, samordnare med flera. För kontakt med relevanta aktörer angav 11 av 13 enhetschefer (85 %) utbildningsbehov, jämfört

med 14 av 20 (70 %) i den andra gruppen. Handläggare, samordnare med flera angav däremot något oftare behov kring det första agerandet, 19 av 20 (95 %) jämfört med 12 av 14 (86 %) enhetschefer.

Svaren visar att enhetscheferna oftare än den andra gruppen anger utbildningsbehov inom bland annat akut skydd, dokumentation och kontaktvägar. Svaren i enkäten ger inte svar på vad skillnaderna mellan grupperna beror på. Det kan dock noteras att flera av de områden där enhetscheferna anger ett större utbildningsbehov rör uppgifter som ligger nära socialtjänstens ordinarie arbete, exempelvis dokumentation, hantering av akuta skyddsbehov och kontakter med andra aktörer.

Sammantaget kan konstateras att båda grupperna prioriterar kunskap för att upptäcka möjlig utsatthet, bedöma när misstanke bör väckas och agera i ett tidigt skede. Enhetschefernas svar visar därutöver ett tydligare behov inom flera områden som rör verksamhetens handlingsberedskap, bland annat akut skydd, dokumentation och kontaktvägar. Handläggare, samordnare med flera anger i något högre grad behov av utbildning om det första agerandet vid misstanke om människohandel. Kunskapsstödet behöver därför både knytas till socialtjänstens befintliga rutiner och kunna användas i konkreta möten och ärenden.

Prioriterade utbildningsområden och exploateringsformer

Rangordningarna visar både gemensamma och olika prioriteringar mellan grupperna. Bland enhetscheferna placerades grundläggande information till utsatta eller riskgrupper högst, medan uppmärksammande av tecken och bedömning av när en situation bör väcka misstanke delade andra plats. Bland handläggare och samordnare med flera placerades uppmärksammande av tecken högst, bedömning av när misstanke bör väckas på andra plats och grundläggande information på tredje. Att uppmärksamma tecken fick samtidigt flest förstaplaceringar i båda grupperna. Enhetschefernas rangordning ger därmed större tyngd åt vilken information som ska ges, medan den andra gruppen i något högre grad prioriterar identifiering och bedömning.

När det gäller exploateringsformer är gruppernas högsta prioriteringar mer samstämmiga. Sexuella ändamål placerades först och tvångsarbete eller arbetskraftsexploatering på andra plats i båda grupperna. Därefter skiljer sig rangordningen: bland enhetscheferna kom övriga ändamål på tredje plats, medan handläggare, samordnare med flera placerade tiggeri där. Samtidigt angav samtliga 9 enhetschefer (100 %) som besvarade frågan om verksamhetens ansvar sexuella ändamål, jämfört med 16 av 18 (89 %) i den andra gruppen. Tvångsarbete eller arbetskraftsexploatering angavs som en del av verksamhetens ansvar av 2 av 9 enhetschefer (22 %) och 8 av 18 handläggare, samordnare med flera (44 %). Skillnaderna behöver dock tolkas med hänsyn till att endast 9 av 14 enhetschefer besvarade ansvarsdelen.

Sammantaget kan konstateras att båda grupperna prioriterar kunskap som behövs tidigt i ett möjligt människohandelsärende, men med något olika tyngdpunkter. Enhetscheferna ger större utrymme åt grundläggande information. Handläggare, samordnare med flera åt identifiering och bedömning. Människohandel för sexuella

ändamål och tvångsarbete eller arbetskraftsexploatering framstår som gemensamt prioriterade exploateringsformer. Kunskapsstödet behöver samtidigt ge en tillräckligt bred orientering för att andra exploateringsformer ska kunna uppmärksammas.

Efterfrågat stöd för att möta utbildningsbehoven

Efterfrågan på stöd för att på egen hand kunna tillgodose utbildningsbehoven skiljer sig delvis mellan respondentgrupperna. Bland enhetscheferna efterfrågade 11 av 14 (79 %) mer kunskap om vart verksamheten kan vända sig vid frågor. 8 av 14 (57 %) utbildning av interna utbildare. Kortfattat presentationsmaterial angavs av 10 av 14 (71 %), nationellt kunskapsunderlag av 9 av 14 (64 %) och checklista eller rutinmall av 7 av 14 (50 %).

Bland de 19 handläggare, samordnare med flera som besvarade frågan efterfrågade 15 av 19 (79 %) presentationsmaterial, 12 av 19 (63 %) checklistor eller rutinmallar, tio av 19 (53 %) nationellt kunskapsunderlag, 9 av 19 (47 %) tydligare kontaktvägar och 7 av 19 (37 %) utbildning av interna utbildare.

Skillnaderna kan ha betydelse för hur stödet utformas och införs. Enhetschefernas större efterfrågan på kontaktvägar och utbildning av interna utbildare kan spegla behov av stöd för att organisera och sprida kunskap i verksamheten.

Handläggare, samordnare med flera efterfrågar i större utsträckning presentationsmaterial och checklistor som kan användas mer direkt i arbetet.

Fritextsvaren ger viss information om organisatoriska förutsättningar, bland annat genom att tid, ekonomiska resurser, nätverk och tillgång till sakkunnigt stöd lyfts. Underlaget ger däremot inte tillräcklig information för att bedöma verksamheternas mottagarkapacitet eller vilket stöd som kan behövas för att införa och använda de efterfrågade kunskapsstöden.

Sammantaget kan konstateras att framtida stöd till kommunerna kan behöva kombinera en gemensam kunskapsgrund med praktiska material och tydliga kontaktvägar. Enhetschefernas svar pekar särskilt på behov av stöd för intern kunskapsspridning och tillgång till relevanta kontaktvägar, medan handläggare, samordnare med flera i högre grad efterfrågar lättillgängliga verktyg för det löpande arbetet. Resultaten talar därmed för att stödformerna behöver kunna möta både verksamhetsnära och organisatoriska behov.

Hälso- och sjukvården

Ansvar, kontakt med målgruppen och verksamhetens roll

5 av 9 respondenter anger att verksamheten har ett ansvar eller begränsat ansvar att förebygga och bekämpa människohandel och 7 av 9 uppger att verksamheten ibland kan komma i kontakt med frågor som rör människohandel. I Manual vid misstanke om människohandel beskrivs hälso- och sjukvårdens roll främst som att tillhandahålla vård i stöd- och skyddsprocessens olika skeden, samtidigt som verksamheten kan identifiera förmodade offer. Respondenternas beskrivningar ligger i flera delar i

linje med denna roll genom att identifiering och vård återkommer i svaren. Även informationsutbyte med andra aktörer anges av flera respondenter.

Samtidigt varierar uppfattningen om hälso- och sjukvårdens mer övergripande ansvar att förebygga och bekämpa människohandel. Det kan delvis spegla att detta ansvar inte är formulerat på samma sätt som de mer konkreta uppgifter som hälso- och sjukvården tillskrivs i manualen. Att flera respondenter dessutom beskriver samordning, utbildning och vägledning visar att det inom hälso- och sjukvården finns funktioner med bredare uppdrag än det direkta patientmötet.

Sammantaget kan konstateras att hälso- och sjukvården har återkommande möjligheter att möta utsatta, samtidigt som synen på verksamhetens ansvar varierar. Det talar för ett behov av att i framtida kunskapsstöd tydliggöra vad som förväntas av den breda hälso- och sjukvården och vilka uppgifter som hör till särskilda funktioner eller andra aktörer. Kunskapsstödet kan därför antas behöva möta både behov som är relevanta för breda personalgrupper och behov av mer fördjupad kunskap inom vissa delar eller funktioner i verksamheten.

Utbildningsbehov för att ge rätt information

Behovsbilden pekar främst mot ett behov av specifik kunskap om människohandel och hur personal ska använda befintlig kunskap och ordinarie arbetssätt när det finns misstanke om människohandel. För vart och ett av områdena grundläggande information respektive att kunna informera om rättigheter, stöd och skydd angav sju av nio ett utbildningsbehov. Det visar samtidigt att personal behöver tillräckliga övergripande kunskaper för att kunna ge relevant information i ett första skede och lotsa vidare. Ett behov finns också av att kunna anpassa informationen utifrån den enskildes individuella förutsättningar, där 5 av 9 anger behov av fördjupning eller spetsutbildning.

När det gäller rätt till tolk, sekretess och kontakt med relevanta aktörer är behovsbilden delad. Svaren är jämnt fördelade mellan tillräcklig befintlig kunskap, behov av fördjupning och behov av grundläggande utbildning.

Sammantaget kan konstateras att utbildningsinnehållet behöver vara anpassat till hälso- och sjukvårdens verksamheter och koppla specifik kunskap om människohandel till befintliga arbetssätt i vården. Personal behöver tillräckliga kunskaper för att ge relevant information om rättigheter, stöd och skydd samt kunna anpassa informationen utifrån den enskildes olika behov och förutsättningar.

Utbildningsbehov för att vidta rätt åtgärder

Utbildningsbehoven är mest uttalade i ett tidigt skede när möjlig utsatthet uppmärksammas: att upptäcka tecken, bedöma när misstanke bör väckas och veta hur personal bör agera initialt. I det första agerandet ingår också att kunna uppmärksamma behov av akut skydd, vård eller annat omedelbart stöd, ett område där utbildningsbehovet också är tydligt. Det är också de moment där hälso- och sjukvårdens möjlighet att identifiera utsatthet får direkt betydelse. Samtidigt anger

fler att den befintliga kunskapen är tillräcklig i frågor om oro för barn, samtycke, sekretess och informationsdelning.

Sammantaget kan konstateras att utbildningsbehovet främst handlar om kunskap för att uppmärksamma och bedöma möjlig utsatthet samt vilka handlingsalternativ som finns i ett tidigt skede, inklusive relevanta kontaktvägar. Denna behovsbild bedöms i huvudsak ligga i linje med den roll som hälso- och sjukvården tillskrivs i manualen, särskilt när det gäller att identifiera utsatthet och tillhandahålla vård. Utbildningsbehovet är mindre uttalat inom områden som ligger nära sådant hälso- och sjukvården redan hanterar i den ordinarie verksamheten, exempelvis oro för barn samt frågor om samtycke, sekretess och informationsdelning.

Prioriterade utbildningsområden och exploateringsformer

Prioriteringen talar för att det primära behovet, när respondenterna behöver prioritera mellan områden, är att uppmärksamma tecken, bedöma när en situation bör väcka misstanke och veta hur personal bör agera vid en första misstanke. När det gäller exploateringsformerna är utbildningsbehovet tydligast för människohandel för sexuella ändamål och därefter tvångsarbete eller arbetskraftsexploatering.

Sammantaget kan konstateras att förmågan att uppmärksamma tecken, bedöma när en situation bör väcka misstanke och veta hur personal bör agera vid en första misstanke framstår som kärnan i ett eventuellt basstöd för hälso- och sjukvården. Människohandel för sexuella ändamål och tvångsarbete eller arbetskrafts-exploatering bör ges särskilt utrymme, samtidigt som ett grundläggande stöd behöver vara tillräckligt brett för att personal ska kunna reagera även på andra exploateringsformer.

Efterfrågat stöd för att möta utbildningsbehoven

Resultaten ger viss vägledning om vilka former av kunskapsstöd som kan vara användbara inom hälso- och sjukvården. Nationellt kunskapsunderlag, kortfattat presentationsmaterial och checklistor eller rutinmallar efterfrågas vardera av 7 av 9 respondenter, stödmaterial till chefer av 5 och utbildning av interna utbildare av 4.

Hälso- och sjukvården omfattar många olika verksamheter och funktioner med olika uppdrag och förutsättningar. Fritextsvaren pekar samtidigt på behov av målgruppsanpassat stöd och mycket korta och komprimerade basutbildningar. I ett svar beskrivs utbildningar på två till tre timmar som svåra att implementera.

Sammantaget kan konstateras att verksamheterna själva kan ha en roll i att tillgodose delar av utbildningsbehovet och att behovet inte enbart gäller utbildnings-tillfällen. Efterfrågan omfattar även kunskapsunderlag, material och verktyg som kan användas för kunskapsspridning och kompetensutveckling i den egna verksamheten. Ett grundläggande kunskapsstöd behöver kunna användas brett, men också anpassas till olika delar av hälso- och sjukvården och till personalens olika roller. Resultaten ger viss information om vilka former av stöd som efterfrågas, men inte någon närmare bild av mottagarkapaciteten eller hur stöd från exempelvis

länsstyrelser eller nationella aktörer behöver utformas för att verksamheterna ska kunna införa och använda de efterfrågade kunskapsstöden

Länsstyrelserna

Respondenter

Underlaget omfattar 11 respondenter som företräder länsstyrelser och verksamhet i 13 län, eftersom ett svar avser tre län. Fyra angav samordnare som huvudsaklig funktion, en handläggare/utredare och sex valde alternativet annat. Bland dem som valde annat fanns 4 utvecklingsledande funktioner, 1 utvecklare och 1 strateg MVK. 7 respondenter uppgav att de främst arbetar på länsnivå och 4 på myndighetsspecifik regional nivå.

Antalet respondenter som besvarat de olika frågorna varierar. Vissa frågor innehöll flera områden som respondenterna fick ta ställning till var för sig. Svaren på dessa områden redovisas som delsvar. En respondent kan därmed ha lämnat flera delsvar inom samma fråga, vilket innebär att antalet delsvar kan vara större än antalet respondenter.

Ansvar, kontakt med målgruppen och verksamhetens roll

I Manual vid misstanke om människohandel beskrivs länsstyrelsernas roll som att stödja samordningen i länet av insatser mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Länsstyrelserna har valts att redovisas separat från övriga statliga aktörer då de har en tydlig regional roll och uttalat har ansvar för regional samordning i frågor som rör människohandel.

Respondenternas beskrivningar ligger tydligt i linje med denna övergripande stödjande och samordnande roll: samtliga anger förebyggande eller strategiskt arbete, 9 av 11 anger utbildning, metodstöd eller vägledning och 8 samordning och samverkan mellan aktörer. 6 uppger samtidigt att verksamheten normalt inte kommer i direkt kontakt med utsatta eller riskgrupper.

Resultaten visar därmed en tydlig skillnad mellan länsstyrelsernas regionala och stödjande roll och de uppgifter som handlar om direkt arbete med utsatta. Samtidigt visar fritextsvaren att vissa verksamheter inom länsstyrelserna, exempelvis tillsyns- och kontrollfunktioner, kan komma i kontakt med potentiellt utsatta. Behovet av kunskap kan därför skilja sig mellan länsstyrelsernas strategiska och stödjande funktioner och verksamheter med möjlighet till direkt kontakt.

Sammantaget kan konstateras att respondenternas beskrivning av länsstyrelsernas roll i huvudsak ligger i linje med länsstyrelsernas samordnande och strategiskt stödjande roll. Kunskapsstöd för länsstyrelsernas strategiska och stödjande funktioner kan därför främst behöva stärka förmågan att samordna, vägleda och ge kunskapsstöd till andra aktörer. För de delar av länsstyrelsernas verksamhet som kan möta potentiellt utsatta kan mer direkt handlingsinriktad kunskap behövas.

Utbildningsbehov för att ge rätt information

Utbildningsbehov anges i mer än hälften av delsvaren, och när behov anges handlar det främst om fördjupning eller spetsutbildning och omfattande utbildning. Samtidigt anges vet ej/kan inte bedöma i 12 av 46 delsvar. I flera fritextsvar anges att frågan är svår att bedöma eftersom länsstyrelsen inte möter utsatta eller riskgrupper direkt. Svaren på frågan om att ge information behöver därför tolkas i relation till länsstyrelsernas huvudsakligen indirekta roll. I flera fritextsvar framkommer att kunskapen ska kunna användas för att stödja kommuner och andra aktörer, exempelvis i frågor om rutiner, arbetssätt, ansvar och rättslig vägledning. Samtidigt finns verksamheter inom länsstyrelsen som kan möta potentiellt utsatta och där behovet av kunskap för direkt informationsgivning kan se annorlunda ut.

Sammantaget kan konstateras att resultaten inte pekar på ett generellt behov av att all personal på länsstyrelserna ska kunna ge information direkt till utsatta och riskgrupper. För länsstyrelsernas strategiska och stödjande funktioner framstår behovet snarare som kunskap som gör det möjligt att vägleda och stödja andra aktörer i frågor om rättigheter, stöd, ansvar och arbetssätt. Det skulle samtidigt kunna behövas en annan form av stöd för de verksamheter inom länsstyrelserna som kan möta potentiellt utsatta.

Utbildningsbehov för att vidta rätt åtgärder

Resultatet ger inte någon tydlig bild av inom vilka områden som utbildningsbehovet är störst inom. Det framgår dock att utbildningsbehov anges inom samtliga områden och då främst som behov av fördjupning eller spetsutbildning. Värt att notera är att fritextsvaren tyder på att vissa respondenter har bedömt behovet utifrån verksamheter som finns i länen och som kan möta målgruppen, snarare än utifrån länsstyrelsernas egna strategiska och stödjande funktioner. För länsstyrelsernas strategiska och stödjande funktioner kan behovet därför handla om att ha tillräcklig kunskap om vad andra aktörer behöver göra, vilka handlingsvägar som finns och hur rutiner och arbetssätt kan stödjas regionalt. Fritextsvaren pekar samtidigt på behov av att internt tydliggöra vilka länsstyrelseverksamheter som faktiskt kan möta målgruppen. Det talar för att det kan finnas olika kunskapsbehov hos olika verksamheter inom en länsstyrelse.

Sammantaget kan konstateras att utbildningsbehovet kan skilja mellan olika funktioner på länsstyrelserna. Strategiska och stödjande funktioner kan behöva kunskap som gör det möjligt att vägleda andra aktörer och stödja utvecklingen av rutiner och handlingsvägar, medan länsstyrelseverksamheter som möter potentiellt utsatta kan behöva mer direkt handlingsinriktad kunskap.

Prioriterade utbildningsområden och exploateringsformer

Rangordningen placerar uppmärksammande av tecken på utsatthet högst, följt av hantering av oro för barn. Flera av de högst placerade områdena rör situationer i direkt möte med utsatta, samtidigt som respondenternas rollbeskrivningar visar att länsstyrelserna huvudsakligen arbetar strategiskt och stödjande. Tre fritextsvar anger

att rangordningen inte kan göras eller att svaren utgår från en verksamhet som inte möter utsatta direkt. Det kan tala för att prioriteringen delvis kan spegla behov hos andra aktörer och verksamheter i länet snarare än hos länsstyrelsernas strategiska funktioner. Rangordningen skulle samtidigt kunna spegla vilken kunskap länsstyrelserna behöver för att kunna vägleda och stödja andra aktörer.

När det gäller exploateringsformerna är bilden tydligare. Människohandel för sexuella ändamål och tvångsarbete eller arbetskraftsexploatering är tydligt högst prioriterade. Samtidigt omfattar respondenternas beskrivning av länsstyrelsernas ansvar ett brett spektrum av exploateringsformer, och ett fritextsvar uppmärksammar att utnyttjande i brottslighet saknades i rangordningsfrågan.

Sammantaget kan konstateras att rangordningen av utbildningsområden inte ger en entydig bild av vilket område som bör prioriteras för länsstyrelserna. Om kunskapsstöd riktas till funktioner som kan möta målgruppen eller till länsstyrelsernas stöd till andra aktörer framstår förmågan att uppmärksamma tecken som relevant. Vidare pekar resultatet på att människohandel för sexuella ändamål och tvångsarbete eller arbetskraftsexploatering bör ges ett tydligt utrymme. Samtidigt talar respondenternas breda beskrivning av länsstyrelsernas ansvar och fritextsvaret om utnyttjande i brottslighet för att kunskapsstödet troligtvis inte bör begränsas till dessa två exploateringsformer.

Efterfrågat stöd för att möta utbildningsbehoven

Efterfrågan på stöd från nationella myndigheter är tydlig och kombineras med en hög efterfrågan på nationellt kunskapsunderlag, kortfattat presentationsmaterial och checklistor eller rutinmallar. Fritextsvaren konkretiserar behovet som vägledning om ansvar, arbetssätt och rutiner samt tydlighet kring vilken kunskap länsstyrelserna förväntas ha. Resultaten pekar därmed på behov av både en gemensam kunskapsgrund och praktiska stöd som kan användas i det regionala arbetet. Länsstyrelsernas roll innebär samtidigt att de kan fungera både som mottagare av nationellt stöd och som regional länk för kunskapsspridning och stöd till andra aktörer. Efterfrågan på kortfattat presentationsmaterial, checklistor och utbildning av interna utbildare ligger i linje med en sådan funktion.

Sammantaget kan konstateras att framtida stöd till länsstyrelserna bör kombinera en gemensam nationell kunskapsgrund med praktisk vägledning om ansvar, arbetssätt och rutiner. Stödet bör vara utformat så att det kan användas både för länsstyrelsernas egen kompetensutveckling och i deras regionala stöd till kommuner och andra aktörer.

Regionkoordinatorerna

Ansvar, kontakt med målgruppen och verksamhetens roll

I Manual vid misstanke om människohandel beskrivs regionkoordinatorerna som en regional funktion med specialiserade uppgifter både i direkt arbete med utsatta och i stöd till andra yrkesverksamma. De är anställda inom socialtjänsten och fungerar

som stöd till Jämställdhetsmyndighetens nationella uppdrag som rör prostitution och människohandel. Funktionen ger konsultativt stöd vid identifiering, kan identifiera förmodade offer genom samtal, säkerställer att utsatta får kontakt med socialtjänsten, koordinerar stödinsatser mellan olika aktörer och ger information om bland annat möjligheten till betänketid, rättigheter och möjlighet till stöd vid ett eventuellt återvändande till hemlandet. Regionkoordinatorerna finns också som stöd för den utsatta inför, under och efter en rättegång.

Respondenternas beskrivningar ligger i huvudsak i linje med den roll som beskrivs i manualen. Samtliga anger identifiering, information till utsatta, informationsutbyte och samordning samt utbildning eller metodstöd till andra. Dessa uppgifter ligger nära funktionens roll i direkt arbete med utsatta och som konsultativt och samordnande stöd till andra yrkesverksamma. Samtliga anger även förebyggande eller strategiskt arbete.

5 av 6 anger dessutom det sammansatta svarsalternativet stöd, skydd, vård eller behandling, liksom risk- eller skyddsbedömningar och anmälan av oro eller brottsmisstanke. I manualen framgår inte att dessa uppgifter, på motsvarande generella sätt, ingår i regionkoordinatorernas ansvar. Riskbedömning och riskhantering anges specifikt i manualen i samband med Återvändandeprogrammet. Respondenternas svar tyder därmed på att deras beskrivning av funktionen i vissa delar är bredare än de uppgifter som uttryckligen anges i manualen.

Samtliga anger också att kontakt kan ske i sammanhang som kontroll, tillsyn eller inspektion. Den frågan avser sammanhang för kontakt och svaret behöver därför förstås som att regionkoordinatorn kan medverka eller möta målgruppen i sådana sammanhang. Det bör inte tolkas som att regionkoordinatorfunktionen därmed har ett eget kontroll- eller tillsynsansvar.

Sammantaget kan konstateras att respondenternas beskrivning i huvudsak ligger i linje med regionkoordinatorernas specialiserade roll både i direkt arbete med utsatta och som konsultativt och samordnande stöd till andra yrkesverksamma, samtidigt som vissa uppgifter beskrivs bredare än i manualen. Kunskapsstödet till funktionen behöver därför vara anpassat både till det arbete som sker i direkt kontakt med utsatta och till uppgiften att ge konsultativt stöd till andra yrkesverksamma inom flera delar av stöd- och skyddsprocessen.

Utbildningsbehov för att ge rätt information

Behovsbilden visar att den befintliga kunskapen bedöms som tillräcklig i en tydlig majoritet av delsvaren och att de utbildningsbehov som anges avser fördjupning eller spetsutbildning. Det ligger i linje med den specialiserade roll som manualen beskriver.

Området att anpassa information efter individuella förutsättningar skiljer samtidigt ut sig genom att 5 av 6 anger behov av fördjupning eller spetsutbildning. Eftersom regionkoordinatorerna enligt manualen ger information direkt till utsatta är detta ett område med tydlig koppling till funktionens uppdrag. Fritextsvaret om en gemensam grundutbildning pekar på ett delvis annat behov än de slutna svarsalternativen.

Motiveringen handlar om en gemensam kunskapsgrund om brotten och processerna i manualen för en korrekt och likvärdig hantering, tillsammans med fördjupad kunskap om barn, funktionsnedsättning och anpassade samtal. Det kan därmed förstås som ett behov av en gemensam kunskapsgrund snarare än som en generell brist på grundläggande kunskap.

Sammantaget kan konstateras att utbildningsbehovet främst gäller riktad fördjupning. Ett fritextsvar pekar därutöver på behov av en gemensam kunskapsgrund. Anpassning av information efter individuella förutsättningar framstår som det tydligaste fördjupningsområdet och ligger nära regionkoordinatorernas direkta informations- och stöduppgifter.

Utbildningsbehov för att vidta rätt åtgärder

Respondenternas svar på behov av kunskap för att vidta åtgärder visar att den befintliga kunskapen i hög grad bedöms som tillräcklig och att behoven av fördjupning är koncentrerade till den egna dokumentationen samt samtycke, sekretess och informationsdelning.

Fritextsvaret förstärker denna bild genom att efterfråga mer kunskap om sekretesslättnader, vad som får dokumenteras och hur information ska förvaras, diarieföras och gallras. Regionkoordinatorernas uppdrag innebär återkommande samordning mellan aktörer och stöd i individärenden. Fördjupningsbehoven kan därför tolkas som frågor om hur regler kring dokumentation, sekretess och informationsdelning ska tillämpas i samverkan mellan olika verksamheter, snarare än som behov av grundläggande kunskap om hur ett människohandelsärende ska hanteras. Fritextsvaret om barn och kriminalitet visar samtidigt att vissa ärende-situationer kan kräva ytterligare specialiserad kunskap om hur frågor ställs i sådana situationer.

Sammantaget kan konstateras att utbildningsbehovet främst gäller fördjupad och praktiskt tillämpbar kunskap om dokumentation, samtycke, sekretess och informationsdelning. Ett fritextsvar pekar på behov av specialiserad kunskap i vissa särskilda ärendesituationer. Detta ligger i linje med den specialiserade roll som manualen beskriver, där regionkoordinatorerna både arbetar nära utsatta och samordnar insatser mellan flera aktörer.

Prioriterade utbildningsområden och exploateringsformer

Rangordningen lyfter flera kunskapsområden som centrala för funktionen. Kunskap om vilken grundläggande information en utsatt person eller riskgrupp behöver få får högst sammanlagd poäng, medan uppmärksammande av tecken får flest förstaplaceringar. Dokumentation och frågor om samtycke, sekretess och informationsdelning placerar sig också högt. Att grundläggande information prioriteras högt samtidigt som 5 av 6 bedömer den befintliga kunskapen som tillräcklig kan tyda på att rangordningen dels speglar det upplevda behovet av kunskap, dels vilka kunskaper som uppfattas som särskilt centrala för uppdraget. Dokumentation samt samtycke, sekretess och informationsdelning återkommer både högt i rangordningen

och bland de områden där flest anger fördjupningsbehov för att kunna vidta rätt åtgärder. Där finns därmed en tydlig överensstämmelse mellan de två delarna av resultatet. Ett fritextsvar efterfrågar därutöver fördjupad utbildning om regionkoordinatorernas arbetsbeskrivning och dess olika delar.

När det gäller exploateringsformer får tvångsarbete eller arbetskraftsexploatering högst sammanlagd poäng, medan sexuella ändamål får flest förstaplaceringar. Samtliga respondenter anger samtidigt att funktionens ansvar omfattar alla åtta former som ingick i frågan, vilket ligger i linje med regionkoordinatorernas uppdrag att arbeta med människohandel för alla ändamål.

Sammantaget kan konstateras att flera utbildningsområden framstår som centrala för regionkoordinatorfunktionen snarare än ett enda dominerande område. Resultaten pekar särskilt på grundläggande information, förmågan att uppmärksamma tecken, dokumentation samt samtycke, sekretess och informationsdelning. Tvångsarbete eller arbetskraftsexploatering och sexuella ändamål framstår som särskilt prioriterade exploateringsformer i respondenternas rangordning, samtidigt som kunskapsstödet behöver omfatta funktionens ansvar för människohandel för olika ändamål.

Efterfrågat stöd för att möta utbildningsbehoven

Efterfrågan på nationellt kunskapsunderlag är det tydligaste resultatet i frågan om stöd och anges av samtliga 6 respondenter. Därutöver efterfrågas bland annat checklistor eller rutinmallar och stöd från nationella myndigheter. Fritextsvaren konkretiserar behoven genom önskemål om standardiserade verktyg för identifiering och anpassade skyddsbedömningar, myndighetsöverskridande simuleringsbaserad träning och fördjupning i specifika frågor.

Regionkoordinatorernas regionala placering och koppling till Jämställdhetsmyndighetens nationella uppdrag innebär att ett gemensamt underlag kan bidra till en gemensam kunskapsgrund för regionerna. Praktiska verktyg och gemensam träning kan samtidigt stödja tillämpningen i situationer där regionkoordinatorerna behöver samverka med flera andra aktörer.

Sammantaget pekar resultaten på behov av ett gemensamt nationellt kunskapsunderlag, kompletterat med praktiska verktyg och riktad fördjupning. Stödet behöver vara anpassat till den roll som regionkoordinatorerna har, där de både arbetar i enskilda ärenden och ger konsultativt stöd till andra yrkesverksamma.

Statliga aktörer

Ansvar, kontakt med målgruppen och verksamhetens roll

Den statliga respondentgruppen omfattar myndigheter med olika uppdrag och roller i arbetet mot människohandel. I Manual vid misstanke om människohandel beskrivs bland annat Polismyndighetens uppgifter att identifiera förmodade offer och utreda brott, Åklagarmyndighetens ansvar för förundersökning och åtal, Migrationsverkets uppgifter att identifiera och hänvisa eller anmäla samt besluta om tidsbegränsade uppehållstillstånd, och Arbetsmiljöverkets uppgift att identifiera förmodade offer i

inspektioner på arbetsplatser. NSPM (Nationella samordningen mot prostitution och människohandel) vid Jämställdhetsmyndigheten har en nationellt samordnande och metodstödjande roll. Urvalet omfattar också det myndighetsgemensamma arbetet mot arbetslivskriminalitet. Samtliga 8 myndigheter i respondentgruppen ingår i detta myndighetsgemensamma arbete där fokus ligger även på människohandel och människoexploatering.

Respondenternas uppfattning av den egna rollen och ansvar ligger i stora drag i linje med att myndigheterna har olika funktioner i arbetet mot människohandel. Majoriteten av respondenterna uppger att de egna verksamheterna har ett ansvar eller ett begränsat ansvar för att förebygga och bekämpa människohandel. Samtidigt anger 44 % av respondenterna att den egna verksamheten inte har ansvar eller har ett begränsat ansvar som omfattar att arbeta för att förebygga och bekämpa människohandel. Sammantaget behöver resultaten för de statliga aktörerna förstås utifrån respektive myndighets uppdrag och även kontakt med målgruppen.

Utbildningsbehov för att ge rätt information

Behovsbilden varierar mellan myndigheterna och behöver tolkas i relation till deras olika roller i arbetet mot människohandel. En samlad bild för myndigheternas behov är att de i första hand behöver utbildning för att kunna informera om rättigheter, stöd och skydd på ett tryggt och begripligt sätt. Att kunna informera om rätt till tolk, sekretess och kontakt med andra aktörer samt att informera om möjligheten till stöd från socialtjänst, polis, regionkoordinator, hälso- och sjukvård eller civilsamhälle.

Utbildning behövs även för att anpassa informationen utifrån ålder, språk, funktionsnedsättning, trauma, rädsla, beroendeställning eller andra individuella förutsättningar. Det behöver också nämnas att svaren om behovet av utbildning kan variera även mellan respondenter från en och samma myndighet.

I svaren från myndigheter som möter utsatta inom handläggning framträder behov av utbildning om vilken information som ska ges eller förmedlas när det gäller att informera om rättigheter, stöd och skydd på ett tryggt och begripligt sätt samt kunna informera om rätt till tolk, sekretess och kontakt med relevanta aktörer.

I svaren från myndigheter vars uppgifter främst gäller kontroll, tillsyn eller brottsutredning kan behovet om utbildning i stället handla om att känna till vilken grundläggande information den utsatta behöver och möjligheterna till stöd från olika aktörer.

Fritextsvaren förstärker betydelsen av att anpassa utbildningar efter de olika aktörernas behov. Arbetsmiljöverkets respondent uppger att myndigheten har inget uppdrag kring de aktuella informationsfrågorna. Skatteverkets svar visar även den på en viss osäkerhet om vilken kunskapsnivå som personalen behöver ha på detta område i förhållande till myndighetens uppdrag. Området ses inte som relevant för Åklagarmyndigheten då de inte har kontakt med de utsatta. Gränspolisen uppger att de har en god vana av att arbete med tolkar och att arbeta med individer som har andra förutsättningar, men att människohandel och människoexploatering inte ses

som en del av huvuduppdraget. Fokus för gränspolisensmedarbetare ligger främst på Utlänningslagen och Gränskodexet.

Sammantaget kan konstateras att utbildning om att kunna lämna rätt information till utsatta utifrån deras olika förutsättningar behövs hos de flesta av aktörerna. Utbildningar och annat stöd behöver dock vara anpassat till olika verksamheter och roller och kopplas till respektive myndighets ordinarie rutiner och processer.

Utbildningsbehov för att vidta rätt åtgärder

I frågorna om åtgärder framträder en tydligare gemensam behovsbild över myndighetsgränserna. Att kunna bedöma när en situation bör väcka misstanke och uppmärksamma tecken på att en person kan vara utsatt är de åtgärder som har de högsta samlade utbildningsbehoven och återkommer hos myndigheter med olika typer av uppdrag. Även kunskap om hur personalen bör agera vid en första misstanke och veta om hur socialtjänst, polis, regionkoordinator, eller nationell stödtelefon bör kontaktas är återkommande behov. Behoven ser därefter olika ut beroende på myndigheternas uppgifter.

Polismyndighetens svar visar ett brett behov av fördjupning om att uppmärksamma tecken på utsatthet. De behöver kunna bedöma när misstanke bör väckas, veta hur personal bör agera och känna till när och hur relevanta aktörer bör kontaktas, veta hur man uppmärksammar behov av akut skydd, vård eller annat omedelbart stöd samt för agerande vid tecken på kontroll, hot eller rädsla. Försäkringskassans och Skatteverkets svar oftare pekar mot grundläggande kunskap i de tidiga momenten.

Migrationsverkets och Åklagarmyndighetens behov är tydligare koncentrerade till att uppmärksamma tecken och bedöma när misstanke bör väckas, medan kunskapen inom flera övriga moment oftare bedöms som tillräcklig. Ekobrottsmyndighetens och Arbetsmiljöverkets respondenter anger behov av fördjupning inom flera områden, medan Jämställdhetsmyndighetens respondent bedömer kunskapen som tillräcklig inom samtliga åtgärdsområden.

Migrationsverket uppger även att den egna personalen samt flera av aktörerna inom myndighetsgemensam samverkan mot arbetslivskriminalitet har behov av utbildning om traumamedveten hantering/handläggning, om normaliseringsprocesser, hur trauma påverkar minnet, hur trauma och brottsutsatthet påverkar brottsoffrets förmåga att tillvarata sina rättigheter med mera.

Fritextsvaren förtydligar behov av att externa parter håller i utbildningar med fördjupning i vissa frågor, att det behövs utbildningar med goda exempel och omständigheter som leder till framgång i mål om människohandel och människoexploatering samt att det behövs mer utbildning i frågor om rättsprocessen, arbetsrättsliga frågor, ekonomiska utredningar och migrationsfrågor.

Sammantaget kan konstateras att en generell utbildning för de statliga aktörerna särskilt kan behöva fokusera på att stärka förmågan att uppmärksamma tecken, bedöma när misstanke bör väckas och känna till vad som ska göras i det första skedet. Därutöver kan det behöva kompletteras med anpassade kunskaps- och metodstöd utifrån respektive myndighets särskilda behov. Behoven om utbildning och kunskaps-

höjning i traumamedvetet bemötande med mera är också ett tema som är återkommande och sedan tidigare känt i Jämställdhetsmyndighetens arbete mot människohandel och människoexploatering och som behöver omhändertas skyndsamt.

Prioriterade utbildningsområden och exploateringsformer

En samlad bild över myndigheternas rangordning av behoven av utbildning visar att uppmärksammande av tecken på att en person kan vara utsatt, att kunna anpassa informationen utifrån ålder, språk, funktionsnedsättning, trauma, rädsla, beroendeställning eller andra individuella förutsättningar, att kunna bedöma när en situation bör väcka misstanke och att veta hur personal bör agera vid en första misstanke prioriteras högst.

Polismyndigheten prioriterar utbildning i att uppmärksamma tecken på att person kan vara utsatt, bedöma när en situation kan väcka misstanke och veta hur personal ska agera i ett första skede. Strax därefter kommer även behoven av utbildning i att veta när och hur socialtjänst, polis, regionkoordinator eller nationell stödtelefon bör kontaktas. Dessa resultat ligger nära myndighetens uppgifter att identifiera möjliga brottsoffer och utreda brott.

Migrationsverket rangordnar högst behovet av utbildning i att anpassa informationen utifrån ålder, språk, funktionsnedsättning, trauma, rädsla, beroendeställning eller andra individuella förutsättningar, följt av utbildning i att kunna bedöma när en situation bör väcka misstanke och uppmärksamma tecken på att en person kan vara utsatt. Det följs av behovet av utbildning i att kunna uppmärksamma behov av akut skydd, vård eller annat omedelbart stöd enligt manualen mot människohandel. Detta kan förstås mot bakgrund av att myndigheten träffar individer direkt i delar av sina verksamheter men även inom handläggning.

Åklagarmyndigheten prioriterar utbildning i att uppmärksamma tecken på att en person kan vara utsatt och att kunna bedöma när en situation bör väcka misstanke, samt kunskap i att veta hur iakttagelser och vidtagna åtgärder bör dokumenteras vilket kan förstås mot bakgrund av myndighetens roll i förundersökning och rättsprocess.

För Skatteverket ligger bedömning av misstanke och uppmärksammande av tecken högst, medan det första agerandet och kontakt med relevanta aktörer också prioriteras. Det pekar mot behov av kunskap som kan användas när tecken på människohandel eller exploatering uppmärksammas inom myndighetens handläggningsarbete samt uppdraget i att utöva kontroll, tillsyn eller inspektion.

Försäkringskassans rangordning lägger största vikt vid utbildning om att veta hur personal bör agera vid en första misstanke, följt av att uppmärksamma tecken på att en person kan vara utsatt samt utbildning i att kunna anpassa information utifrån ålder, språk, funktionsnedsättning, trauma, rädsla, beroendeställning eller andra individuella förutsättningar. Även utbildning i att kunna uppmärksamma behov av skydd, vård eller annat omedelbart stöd enligt Manualen vid misstanke om människohandel prioriteras högt. Det kan tala för behov av stöd för hur iakttagelser

och situationer ska hanteras när misstanke uppkommer inom myndighetens ordinarie handläggnings- eller kontrollarbete.

Arbetsmiljöverkets prioritering av att uppmärksamma tecken, bedöma när misstanke bör väckas och det första agerandet ligger nära myndighetens möjlighet att identifiera förmodade offer vid inspektioner på arbetsplatser. Rangordningarna för Arbetsmiljöverket, Ekobrottsmyndigheten och Jämställdhetsmyndigheten bygger på en respondent vardera.

Även rangordningen av exploateringsformer behöver förstås myndighetsvis och utifrån svaren på vilka exploateringsformer myndigheterna stöter på i sina verksamheter. Tvångsarbete eller arbetskraftsexploatering är den tydligaste och högsta gemensamma prioriteringen när det kommer till behov av utbildning i, medan rangordningen därefter varierar mellan myndigheterna. Vissa prioriterar utbildning om människohandel för sexuella ändamål, flera uppger i fritextsvaren utnyttjande i kriminell verksamhet men även tvångsäktenskap. Skillnaderna talar för att utbildningsstöd om exploateringsformer behöver utgå från vilka situationer respektive myndighet faktiskt kan möta inom sitt uppdrag, snarare än från en gemensam prioriteringsordning för samtliga statliga aktörer.

Sammantaget kan konstateras att det finns vissa gemensamma behov, framför allt kring att uppmärksamma tecken och bedöma när misstanke bör väckas, men att utbildningsbehoven därefter behöver förstås och insatser utformas utifrån respektive myndighets verksamhet, kontakt med målgruppen och sättet de handlägger ärenden på. Den myndighetsövergripande rangordningen bör därför ses som ett komplement till de myndighetsspecifika resultaten och inte som uttryck för ett enhetligt utbildningsbehov hos samtliga statliga aktörer.

Efterfrågat stöd för att möta utbildningsbehoven

De efterfrågade stödformerna för att verksamheterna själva ska kunna tillgodose delar av utbildningsbehovet prioriterar högst kortfattat material som kan användas internt. Detta följs utan inbördes rangordning av behovet av för aktörsspecifika exempel eller case, stödmaterial till chefer och checklistor eller rutinmallar. Det efterfrågas även nationellt kunskapsunderlag samt utbildning av interna utbildare. Det efterfrågade stödet kan därför behöva bestå av både generella delar som kan vara gemensamma och mer myndighetsspecifika delar. Ett nationellt kunskapsunderlag kan ge en gemensam grund, medan verksamhetsnära case och exempel, checklistor, rutinmallar och annan verksamhetsnära metodstöd kan tas fram i nära samverkan med verksamheterna för att kunna koppla kunskapen till myndigheternas egna rutiner och processer. Efterfrågan på stödmaterial till chefer, utbildning av interna utbildare och kortfattat presentationsmaterial visar att det finns ett visst intresse och kapacitet bland aktörerna för att vidareutbilda de egna verksamheterna med hjälp av nationellt framtaget kunskapsstöd.

Sammantaget behöver framtida stöd utformas så att det kan anpassas till respektive myndighets ansvarsområden och med hänsyn till om verksamheterna möter potentiellt utsatta för människohandel och på vilket sätt verksamheterna hanterar

ärenden med de utsatta exempelvis fysiskt eller via handläggning i skrift. Ett sådant angreppssätt skulle skapa bättre förutsättningar för att omsätta kunskapen och stödet i den egna verksamheten.

Plattformen civila Sverige mot människohandel

Intervjun visar att utbildningsbehovet i stor utsträckning handlar om att stärka den grundläggande kompetensen hos yrkesverksamma. Respondenterna bedömer att fler aktörer behöver kunna identifiera tecken på människohandel och människo-exploatering samt förstå vilka åtgärder som ska vidtas vid misstanke och i mötet med människor i ett tidigt skede. Intervjun tyder också på att återkommande kunskaps-uppdatering är nödvändig eftersom förändringar i lagstiftning och praxis snabbt påverkar förutsättningarna för arbetet.

Respondenterna lyfter att utsatta personer ofta behöver information om sina rättigheter, tillgängliga stödinsatser, boende, vård, socialt stöd och möjligheter till återvändande. Intervjun visar samtidigt att information behöver ges vid rätt tidpunkt och ofta upprepas eftersom personer i utsatthet inte alltid kan ta till sig information direkt. Det framkommer också att yrkesverksamma behöver förstå hur informationen ska anpassas till individens förutsättningar, exempelvis beroende på migrationsstatus, rättslig ställning eller skyddsbehov. Detta talar för att utbildningsinsatser bör inkludera kunskap om hur information ges på ett sätt som är begripligt, relevant och anpassat till den utsattas situation.

Intervjun visar tydligt att ett identifierat utbildningsbehov handlar om övergången från upptäckt till handling. Respondenterna beskriver flera exempel där utsatthet har identifierats men där rätt åtgärder inte har vidtagits eller där viktiga kontakter tagits för sent. Det tyder på ett behov av utbildning som ger praktisk vägledning kring vad som ska göras vid misstanke om människohandel, hur akuta skyddsbehov identifieras, när socialtjänst, polis eller regionkoordinator ska kontaktas, hur samverkan ska initieras och hur den utsattes rättigheter säkerställs i det fortsatta arbetet. Ett centralt resultat är att yrkesverksamma inte behöver kunna hela processen men behöver förstå sitt ansvar i kedjan och veta hur ärendet förs vidare.

Ett återkommande tema är att problemet inte enbart handlar om bristande kunskap utan om skillnader i kunskapsnivå och tolkningar mellan olika aktörer. Intervjun indikerar att utbildningsbehovet därför delvis handlar om att skapa en gemensam lägesbild och ett gemensamt arbetssätt. Resultatet talar för behov av nationellt samordnade kunskapsunderlag, praktiskt inriktad vägledning, gemensamma utbildningsinsatser för flera aktörer, tydligare implementering av befintliga stödmaterial, rutiner som säkerställer kunskapsöverföring vid personalomsättning.

Samlad bedömning

Intervjun visar att behovet av utbildning om människohandel främst handlar om att stärka yrkesverksammas förmåga att identifiera utsatthet, ge korrekt information, göra grundläggande riskbedömningar och agera i ett tidigt skede. Särskilt framträdande är behovet av kunskap om arbetskraftsexploatering, praktisk

tillämpning av rättigheter samt samverkan mellan aktörer. Resultatet pekar också på att utbildningsinsatser behöver kompletteras med konkreta handlingsstöd, gemensamma vägledningar och strukturer som säkerställer att kunskap omsätts i faktisk handling.

Arbetstagarorganisationen (LO)

Intervjun visar att fackliga företrädare har särskilda möjligheter att identifiera tecken på arbetskraftsexploatering och människohandel genom sin närvaro på arbetsplatser. Resultatet indikerar att fackliga organisationer utgör en viktig del av det förebyggande och upptäckande arbetet mot människohandel och exploatering. Utbildningsinsatser riktade till fackliga företrädare kan därför bidra till tidigare identifiering av utsatthet.

Intervjun visar att många ombudsmän redan har en viss förmåga att upptäcka att något inte står rätt till. Det som framstår som mer utmanande är att avgöra hur situationen ska hanteras efter att misstanke uppstått. Respondenten beskriver att fackliga företrädare ofta ställs inför frågor som ligger utanför deras kärnuppdrag. Utbildningsbehovet handlar därför inte enbart om att känna igen människohandel utan även om att förstå vilka åtgärder som är lämpliga, vilka begränsningar den egna rollen har och när andra aktörer behöver involveras.

Ett genomgående tema i intervjun är behovet av kunskap om vart utsatta personer kan hänvisas. Ombudsmännen har god kunskap om fackliga frågor men behöver också känna till vilka myndigheter, civilsamhällesorganisationer och stödverksamheter som kan ge hjälp när behoven går utöver det arbetsrättsliga området. Resultatet ligger väl i linje med uppdragets fokus på vilken information utsatta personer behöver få. Intervjun visar att det inte räcker att identifiera utsatthet. Yrkesverksamma behöver också kunna ge vägledning om vilka rättigheter, stödinsatser och kontaktvägar som finns tillgängliga.

Intervjun visar tydligt att arbetskraftsexploatering och tvångsarbete är de former av exploatering som LO:s medlemsförbund främst möter. Bygg, städ, transport samt hotell- och restaurangbranschen lyfts särskilt fram. Resultatet tyder på att utbildningsinsatser riktade mot arbetsmarknadens parter behöver lägga betydande fokus på arbetskraftsexploatering, inklusive varningssignaler, rekryteringsförfaranden, kontroll över arbetstagare, boendeförhållanden och ekonomiskt utnyttjande.

Intervjun visar att kunskapen om människohandel och exploatering varierar mellan olika förbund och verksamheter. De delar av fackföreningsrörelsen som oftare möter problematiken har generellt utvecklat större kunskap, rutiner och beredskap. Resultatet talar för att utbildningsinsatser behöver utformas på flera nivåer. En gemensam grundutbildning kan ge en basnivå av kunskap till samtliga förbund, medan mer verksamhetsnära och fördjupade utbildningar kan behöva riktas till särskilt berörda branscher.

Ett viktigt resultat från intervjun är att förtroendet för samverkan påverkas av vad som händer efter att information har lämnats vidare. Respondenten beskriver en osäkerhet kring hur myndigheter hanterar uppgifter som kommer från fackliga

företrädare och vilka konsekvenser detta får för den utsatta personen. Detta pekar på att kunskapsbehovet inte enbart handlar om människohandel i sig utan också om förståelse för ansvarskedjan efter identifiering. Kunskap om myndigheternas roller, processer och möjligheter att agera kan bidra till ökad tillit och stärkt samverkan mellan aktörer.

Samlad bedömning

Intervjun med LO visar att fackliga organisationer har en viktig funktion för att upptäcka arbetskraftsexploatering och annan arbetsrelaterad utsatthet. Utbildningsbehoven handlar dels om att kunna identifiera tecken på exploatering, dels om att veta hur misstankar ska hanteras, när andra aktörer ska involveras och hur utsatta personer kan vägledas till rätt stöd.

Resultatet pekar särskilt på behovet av kunskap om arbetskraftsexploatering, säkra arbetssätt, hänvisning till stödinsatser samt förståelse för olika aktörers ansvar och roller. Intervjun talar också för att utbildningsinsatser behöver kombinera en bred grundkunskap med mer branschanpassade och praktiskt inriktade moment för de verksamheter som möter problematiken oftare.

Arbetsgivarorganisationen (Svenskt näringsliv)

Intervjun visar att Svenskt Näringsliv inte ser sig som en aktör med ansvar för att ge stöd till utsatta personer. Däremot framkommer att företag och arbetsgivare kan vara viktiga för att upptäcka signaler om människohandel eller exploatering. Utbildningsbehovet handlar därför främst om att skapa en grundläggande medvetenhet om problematiken och ge kunskap om hur misstänkta situationer kan identifieras och rapporteras vidare.

Respondenterna beskriver att de flesta medlemsföretag sannolikt aldrig kommer att möta människohandel direkt. Resultaten pekar på att utbildnings- och kunskapsinsatser för näringslivet behöver vara proportionerliga, praktiskt inriktade och branschanpassade. Korta utbildningar, digitala vägledningar och konkreta exempel framstår som särskilt lämpliga former för att stärka kunskapen hos arbetsgivare och företag som normalt inte arbetar med frågan men som ändå kan spela en viktig roll för att upptäcka och uppmärksamma misstänkt människohandel eller exploatering.

Intervjun med Svenskt Näringsliv visar att utbildningsbehoven inom näringslivet främst handlar om att stärka den grundläggande förmågan att identifiera misstänkta situationer och veta hur dessa ska hanteras och rapporteras vidare. Behovet avser framför allt arbetskraftsexploatering och andra former av exploatering som kan förekomma i eller i anslutning till arbetslivet.

SLUTSATSER

Inventeringen visar att det fortfarande finns betydande utbildningsbehov hos flera aktörer, samtidigt som behovens omfattning och inriktning varierar från aktör till aktör och även mellan olika funktioner inom samma verksamhet.

Den tydligaste gemensamma kärnan i behoven av utbildning avser kunskap för att uppmärksamma tecken på att en person kan vara utsatt, kunskap för att bedöma när en situation bör väcka misstanke om människohandel eller människoexploatering samt kunskap om hur personal bör agera vid en första misstanke om människohandel. Även behov av utbildning för att kunna anpassa information som ges till potentiellt utsatta utifrån ålder, språk, funktionsnedsättning, trauma, rädsla, beroendeställning eller andra individuella förutsättningar uppges av flertalet.

Människohandel för sexuella ändamål samt tvångsarbete eller människoexploatering framträder som särskilt prioriterade exploateringsformer. Samtidigt visar inventeringen att kunskapsstödet behöver vara tillräckligt brett för att även andra former av människohandel ska kunna uppmärksammas.

Inventeringen visar också att det finns en del utbildningar, kunskapsstöd och metodstöd, men att dessa inte anses tillgodose behovet av utbildning. Jämställdhetsmyndigheten ser därför att det finns behov av att inventera, samordna, anpassa och vid behov vidareutveckla befintligt material innan nya utbildningsinsatser tas fram.

Ett återkommande inslag är att många verksamheter efterfrågar verksamhetsnära och lättillgängliga stöd som kan användas i det dagliga arbetet. Särskilt efterfrågade är konkreta metodstöd för upptäckt, identifiering, bemötande och hänvisning vid misstanke om människohandel eller människoexploatering. Flera verksamheter efterfrågar samlade och samordnade, nationella kunskapsunderlag, kortfattat presentationsmaterial, checklistor eller rutinmallar och aktörsspecifika exempel som kan användas i den egna verksamheten. Det finns önskemål hos aktörerna att kommande utbildningar och kunskapsstöd anpassas till aktörernas olika roller, ansvar och kontakt med utsatta och riskgrupper.

Utöver behoven av utbildning har vi under inventeringen noterat att det fortsatt förekommer oklarheter hos flera av aktörerna om i vilken utsträckning de egna verksamheterna uppfattar att de har ansvar för att arbeta med att förebygga och bekämpa människohandel. Inte sällan förekommer svar om att en viss aktör inte har eller har begränsat ansvar för att arbeta med förebyggande och bekämpande av människohandel. Detta trots att aktörerna räknas upp som ansvariga i en eller flera delar i stöd- och skyddsprocessen enligt Manual vid misstanke om människohandel eller räknas upp bland myndigheterna som ingår i myndighetsgemensam samverkan mot människohandel där ett av de prioriterade områdena är just att förebygga och bekämpa människohandel och människoexploatering.

Vår bedömning är att det behövs förtydligande om ansvaret för att arbeta mot människohandel och människoexploatering samt att det kan behövas stöd även för

personal på ledningsfunktioner för att omsätta detta i rutiner och arbetssätt i de egna verksamheterna.

För att stärka yrkesverksammas förmåga att identifiera och agera vid misstanke om människohandel behöver utbildningsinsatserna kombineras med anpassat, verksamhetsnära metodstöd, implementeringsstöd och strukturer för erfarenhetsutbyte.

Vidare är vår bedömning att en grundläggande förutsättning för varaktig kompetensförsörjning i frågor om människohandel och människoexploatering är att de berörda aktörerna etablerar arbetssätt för kontinuerlig kompetensförsörjning och kunskapsutveckling i de egna verksamheterna, vid behov även med stöd av nationella och regionala aktörer. Det är en förutsättning för att kunskapen ska omsättas i verksamheterna och bidra till att utsatta får bättre tillgång till stöd och skydd.

FÖRSLAG

För att möta de behov som identifierats i denna inventering föreslås att:

- Länsstyrelserna bör ges ett flerårigt uppdrag att stödja regional och lokal kunskapsutveckling och erfarenhetsutbyte med fokus på att omsätta kunskap om människohandel i praktisk handling. Uppdraget bör särskilt inriktas på att stärka berörda yrkesgruppers förmåga att uppmärksamma tecken, bedöma misstanke, agera i ett första skede samt använda relevanta kontakt- och stödvägar. Uppdraget bör även omfatta att vid behov undersöka möjligheterna att stödja utvecklingen av sådana kontakt- och stödvägar för yrkesverksamma på lokal och regional nivå. Insatserna bör utgå från nationella kunskaps- och metodstöd, men kunna anpassas till regionala och lokala skillnader och förutsättningar. Arbetet bör ske i nära samarbete med berörda nationella myndigheter. Särskilda uppdrag till länsstyrelserna är med fördel tidsbegränsade och behöver vara resurssatta på ett sätt som motsvarar ambitionsnivån för uppdraget.

- Jämställdhetsmyndigheten har vid flertalet tillfällen de senaste åren påpekat att myndigheterna som ingår i den myndighetsgemensamma samverkan mot arbetslivskriminalitet bör få inskrivet i sina instruktioner att de ska bidra till arbetet mot människohandel och människoexploatering. Denna inventering visar att det fortsatt finns oklarheter kring verksamheternas ansvar att förebygga och bekämpa människohandel hos flera av dessa myndigheter men även hos aktörer som ligger utanför den myndighetsgemensamma samverkan. Ett tydligt formulerat ansvar för de berörda aktörernas ansvar för arbetet mot människohandel för alla ändamål och människoexploatering är att se som grundsten för arbetet i stort och även för utbildningsinsatser och kunskaps- och metodstöd till aktörerna.

KÄLLFÖRTECKNING

Arbetet mot människohandel för sexuella ändamål – otillräckligt och med bristande styrning. Riksrevisionen, 2026.

Arbetslivskriminalitet – arbetet i Sverige: en bedömning av omfattningen, lärdomar från Danmark och Finland (SOU 2023:8)**.** Stockholm: Regeringskansliet, 2023.

Ett fortsatt stärkt arbete mot prostitution och människohandel (Rapport 2023:3). Jämställdhetsmyndigheten, 2023.

Europeiskt samarbete mot organiserad brottslighet (EMPACT).

Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/36/EU av den 5 april 2011 om förebyggande och bekämpande av människohandel, om skydd av dess offer och om ersättande av rådets rambeslut 2002/629/RIF. Europeiska unionen, 2011.

Förstärkt arbete mot prostitution och människohandel (Rapport 2022:12). Jämställdhetsmyndigheten, 2022.

Kommunenkät – Mäns våld mot kvinnor 2025. Totalrapport. Jämställdhetsmyndigheten, 2025.

Manual vid misstanke om människohandel. Nationella samordningsprogrammet mot prostitution och människohandel (NSPM).

NSPM årsrapport 2025 (Rapport 2025:11). Nationella samordningsprogrammet mot prostitution och människohandel (NSPM), 2025.

Nya insatser för att förebygga och bekämpa människohandel, människo-exploatering, prostitution och sexuell exploatering. Regeringskansliet, 2026.

Prostitution och människohandel (Rapport 2021:23). Jämställdhetsmyndigheten, 2021.

Regleringsbrev 2026 för Jämställdhetsmyndigheten. Statskontoret, 2026.

*Regleringsbrev 2026 för länsstyrelserna***.** Statskontoret, 2026.

Regeringens proposition 2025/26:313. Ett nytt brott och andra åtgärder mot människohandel. Stockholm: Regeringskansliet, 2026.

Socialtjänstlag (2025:400). Sveriges riksdag, 2025.

Underlagsrapport 2024:6. *Människohandel för sexuella ändamål.* Jämställdhetsmyndigheten, 2024.

Uppdrag att inrätta regionala center mot arbetslivskriminalitet och om varaktig myndighetssamverkan. Regeringskansliet.

Uppdrag till Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten att förstärka arbetet mot människohandel och människoexploatering. Regeringskansliet, 2025.

Uppdrag till Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten att förstärka arbetet mot människohandel och människoexploatering. Slutredovisning av Ju2025/01324. Myndighetsgemensam rapport, oktober 2026.

Uppföljning av Polismyndighetens och Åklagarmyndighetens arbete mot människohandel. Sveriges riksdag.

Varför döms så få för människohandel? Jämställdhetsmyndigheten, 2024.

Brister i kunskap, stöd och insatser (Rapport 2022:21). Jämställdhetsmyndigheten, 2022.

Arbete mot prostitution och människohandel i Sverige 2025 (Rapport 2026:13). Jämställdhetsmyndigheten, 2026.

Jämställdhetsmyndigheten | Vikingsgatan 3, 411 04 Göteborg
031-392 90 00 | info@jamstalldhetsmyndigheten.se | jamstalldhetsmyndigheten.se